

A táncantropológiai módszer alkalmazásának lehetőségei a nemzeti-etnikai identitás vizsgálatában

© KAVECSÁNSZKI Máté

Eszterházy Károly Főiskola, Eger, Magyarország

kavecsmate@gmail.com

A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg (Jedlik Ányos Doktorjelölti Ösztöndíj).

Egy adott közösség vagy akár egyén nemzeti-etnikai identitásának vizsgálatát számos tudományterület és paradigma vallja magáénak, így a kutatások módszertani kánonja igen összetett és változatos. Rövid tanulmányomban az etnicitás kutatásának egy olyan lehetőségét vázolom, amely a magyarországi módszertanban ma még ritka újdonságnak számít.

A magyarországi táncfolklorisztikai, antropológiai kutatások érdeklődési körében mindeddig nem kapott hangsúlyos szerepet *a tánc etnikai vonatkozásainak vizsgálata*. Bár az antropológiai szakirodalom elismeri *a közösségi identitás és etnikai jegyek táncon keresztül történő megnyilvánulásának* lehetőségét,¹ a konkrét kutatások e tárgykörben hazánkban igencsak hiányosnak mondhatóak. Antropológus és etnográfus szakemberek egy-egy közösség nemzeti/etnikai identitásának vizsgálatakor *a táncot mint az etnikai identitás egyik interpretációs és reprezentációs lehetőségét említi meg*, a kutatások azonban nem magát a táncfolyamatot és annak etnikus jellegzetességeit kívánják megrajzolni. A magyar tánc tudományban a 21. század elején megjelenő antropológiai szemlélet lehetőséget kínálhat az etnicitás problémakörével való összekapcsolódásra.²

---

¹ Kovács, 2010:431. Vö. Karoß & Welzin, 2001:2-3, 5; Liebsch, 2001:13, 19, 21-23; Wulf, 2007:122-123; Wulf, 2010:4-5.

² A táncantropológiai eredmények és az etnicitás kérdéskörének összekapcsolhatóságát Kovács Nóra veti föl gondolatébresztő és egyben esetelemző tanulmányában. Lásd Kovács, 2010:431.

Antropológiai és táncfolklorisztikai szemlélet a társadalmi valóság feltárásában

Amikor egy hagyományos tánckultúrával foglalkozó könyvet, tanulmányt a kezünkbe veszünk, amely esetlegesen tudománytörténeti, tudományelméleti bevezetőt is tartalmaz, általában a tudományág megnevezéseként a közérthető *néptánckutatás* terminussal, esetlegesen *néptánctudomány* kifejezésekkel találkozunk. A két név előfordulása egyrészt a tudományos kutatás hangsúlypontjainak változása, másrészt a „nép” tartalmi elhomályosulása miatt egyre ritkább. Ezen kifejezéseknél pontosabb a *táncfolklorisztika* – nemzetközi szóhasználatban *etnokoreológia*³ – megnevezés, amely terminus mintegy keretekbe foglalja az agrárközösségek hagyományos tánckultúrájának vizsgálatát. Ha tehát egy műben táncfolklorisztikáról olvasunk, akkor többé-kevésbé a néprajztudomány tradicionális érdeklődési körében mozgó írással találkozunk. Ezzel a megszokott terminológiai renddel párhuzamosan honosodik meg napjainkban a magyar nyelvterületen is a *táncantropológia* kifejezés olyan módszertani lehetőség megjelöléseként, amely új megközelítési utat ígér nem csak az „idegen” a „saját társadalomban” végzett kutatások számára.⁴

I.) A Kelet-Közép-Európára általánosan jellemző néptánctudományi megközelítés, amelyet táncfolklorisztikának nevezünk, elsősorban művelődéstörténeti-kultúrtörténeti alapozású és főképp a *morfológiai, strukturális, funkcionális* kérdéseket⁵ helyezi érdeklődésének középpontjába. A magyarországi tánckutatás és táncfolklorisztika fókuszában a táji-történeti tagolódás, a régi és az új stílus szerinti kategorizáció, etnikai csoportok és egyének tánckincsének pozitívista rögzítése és csoportosítása, zene és tánc kapcsolatának kutatása,⁶ valamint a táncos egyéniség vizsgálatán keresztül formai-motivikai sajátosságok feltárása áll. E megközelítési módból adódóan a táncfolklorisztika eredendően *járadékos* elemnek és *nem* elsődleges célnak tekintette a táncművelés hordozó közösség *táncon keresztül* történő bemutatását, illetve a tánc társadalmi kontextusainak megrajzolását és az ebben bekövetkező változások értelmezését.

II.) Ezt az értelmezési módot mintegy *kibővíti* a táncfolklorisztikához a 21. század elején társuló, amerikai eredetű táncantropológiai módszer. Azon felismerés, miszerint az emberi test a táncon keresztül kifejezi önmagát, illetve a közösség társadalmi valóságát, sőt identitását, történelmét vagy jelenét,⁷ az antropológia több irányzatát is arra készítette, hogy bevonja vizsgálódási körébe a tánckultúrát is. Alapvetően a filozófiai antropológia, a történeti antropológia és a klasszikus angolszász kulturális antropológia összekapcsolódásával alakult ki az antropológiai

³ Vö: Kurath, P. G. 1986: 11-13. Az etnokoreológia és a táncetnológia kialakulásához lásd Schlesier, R. 2007: 136-143. A táncetnológia, táncantropológia klasszikusainak - C. Sachs, F. Boas és P.G. Kurath, J. W. Kealiinohomoku, A. Peterson Royce, D. Williams – szerepéről lásd Schlesier, R. 2007: 136-143.

⁴ A „saját társadalom” antropológiai kutatásának kérdéséhez, lehetőségeihez vö. Hofer T. 2009: 120-123.

⁵ A tánc alkotóelemeinek vizsgálatához Ángel Acuña Delgado készített alkalmazható modellt, amelyben pontokba szedte a táncjelenség vizsgálandó egységeit - Delgado, A. A. 2005: 66-67. Ehhez vö. az ettől nem sokban különböző Martin-féle módszert: Martin Gy. 1995: 23-27.; Martin Gy. 1979: 21. Lásd még Morvay P. 1966: 113.

⁶ Lásd Kovács N. 2010: 434.; Vö. Martin Gy. 1995: 6-10.

⁷ Vö. Németh A. 2009: 124.

szemléletű tánc tudomány, melynek középpontjában a *test*, és az *azon keresztül megnyilvánuló ember mint biológiai és társadalmi lény* áll.⁸

Az antropológián belül jelentkező, táncműveltséget vizsgáló paradigma sok más témája mellett⁹ kezdettől fogva egyik elsődleges feladatának a tánc társadalmi funkciójának *szinkronikus látásmódú* vizsgálatát tartja.¹⁰ Ekképpen a táncantropológia – némiképp ellentétben a táncfolklorisztikával – nem elsősorban magára a táncanyagra, vagyis a formai, testet öltött produktumra, „kulturális szövegre”¹¹ koncentrálnak, hanem az azt életre keltő *közösségre*, a tánc nyelvén kifejezett *mondanivalóra*, illetőleg a tánc cselekmény által keltett *kollektív hatásra*. Michael Stewart brit antropológus szerint a folklorisztikai megközelítés elválasztja egymástól a kultúra produktumait, míg az antropológiai integráns módon viszonyul hozzá, vagyis a mozgásrendszert nem akarja leválasztani a társadalomról, hanem a kettőt együtt értelmezi.¹²

Mindezek természetesen *nem jelenthetik azt, hogy a táncfolklorisztikai és a táncantropológiai megközelítés között éles határt lehetne húzni*. Saját, illetve mások terepmunkáját feldolgozó művek alapján jelenleg nem tartom valószínűnek, hogy a gyakorlatban, vagyis a terepen a táncantropológia és a táncfolklorisztika módszertanát mereven el tudjuk választani.¹³ Bár a táncantropológia következetesen nem kerülheti ki a formai kérdések érintését, hiszen a formák, motívumok átalakulásának szintén lehetnek magyarázatra szoruló társadalmi meghatározói, ugyanakkor a táncantropológia helyesen fektet nagyobb figyelmet a *táncos cselekmény társadalmi kontextusára* és e tekintetben az arányeltolódás a formai vizsgálatok rovására indokolható. Amennyiben kifejezetten a közösségekben bekövetkező mentális-kulturális változások feltárása a célunk és mindezt a tánc kultúrában bekövetkező átalakuláson keresztül akarjuk értelmezni, úgy ott a tánc jelenségét mintegy *mentális tartalom kivetített megnyilvánulásaként, szimbólumaként*¹⁴ értelmezhetjük és ebben az esetben már nem feltétlenül a „hogyan”-ra kell választ adnunk, hanem arra, hogy „*mit?*” táncolnak, „*miért?*” azt és hogy az „*milyen szimbolikus reprezentációs gyakorlatnak?*” a része. Itt mindösszesen azt a kérdést lehet föltenni, hogy a mozgásanyag elhagyása miatt nevezhető-e ez még táncantropológiának vagy meg kell elégedni azzal, hogy a kutatás szemlélete antropológiai jellegű, tárgya pedig *nem* a tánc, hanem az *csak* a kutatás eszköze, amely a társadalom mentális változásainak feltárását segíti. A táncantropológiai

⁸ A nyugat-európai táncantropológia kialakulásához és fejlődéséhez vö. Wulf, C. 2007: 129-130.; Schlesier, R. 2007: 132-145. Vö. Elberfeld, R. 2007: 219. A *test* antropológiájáról lásd Németh A. 2009: 124-136.

⁹ Vö. Brandstetter, G. – Wulf C. 2007: 7-13.; Wulf, C. 2010: 6.; Wulf, C. 2007: 126-129.

¹⁰ Felföldi L.: *Néptánc kutatás. Tudománytörténeti helyzetelemzés.*

<http://www.zti.hu/tanc/tanckutatas.htm> 2012-04-30. A funkció az a szerepkör, amelyet a tánc az adott közösség életében aktuálisan betölt, és amely a kulturális környezetnek, illetve a szokáskörnyezetnek a függvényében megváltozhat. Lásd Ratkó L. 2010: 29.

¹¹ A tánc kutatás kelet-európai, illetve amerikai módszerei közötti különbségekről lásd Felföldi, L. 2005: 25. Lásd még Felföldi L.: *Néptánc kutatás. Tudománytörténeti helyzetelemzés.*

<http://www.zti.hu/tanc/tanckutatas.htm> 2012-04-30

¹² Lásd Kovács N. 2010: 435.

¹³ Lásd erről Kovács N. 2010: 435.

¹⁴ A humántudományokban bekövetkező *performatív fordulat* jelentőségéről lásd Németh A. 2009: 127.

munkák jó része a táncos cselekményt valóban mintegy „eszköznek” tekinti a közösségi valóság megértéséhez.

Egy esetpélda: A táncantropológiai módszer alkalmazása a közösség vizsgálatában

A táncantropológia – a folklorisztikával ellentétben – nem korlátozódik egyetlen társadalmi csoport kutatására, ugyanúgy vonatkozthatóak a tradicionális paraszti táncműveltségre, mint a nemesi-polgári világéra, vagy a 20. század végi popkultúráéra, és így tovább. Mégis, azt kell észrevennünk, hogy ez a megközelítés alapvetően más, mint a táncfolklorisztikáé. Ahogyan korábban is többször hangsúlyoztam, a kutatások középpontjában itt nem maga a tánc, hanem az azon keresztül megnyilvánuló *Ember* áll.¹⁵

Az antropológia az emberi test mozdulatainak és mozgásának szemantikai jellegű vizsgálatából kiindulva sokkal komplexebben közelít a tánc kérdéséhez, amelyet mintegy eszközként használ az ember, illetve a közösség, társadalom megértéséhez. E törekvése során a táncot sajátos mentális reprezentációként, egyéni vagy közösségi performanszként értelmezi, amely az individuális vagy kollektív társadalmi valóság modellezésére is alkalmas.

Saját kutatásaimat e tárgykörben az átalakuló, megszűnő paraszti közösségben lezajló kollektív mentális folyamatok megértése indukálta, amelyet a táncműveltség átalakulásával kívánok modellezni. A társadalmi rétegek közötti kapcsolat, az elit (városi) és a népi (rurális) kultúra találkozása és egymásra hatása minden történelmi korszakban jellemző volt. A paraszti táncműveltség története során több alkalommal is jelentős mértékben átalakult, de ennek a folyamatnak a belső társadalmi folyamatairól lényegében semmit nem tudunk. A társastáncok 19. századi, még inkább 20. századi terjedése adja számunka az utolsó lehetőséget ennek feltárására, megértésére.¹⁶ Amennyiben az antropológiai paradigmát követve nem elsősorban a táncot, hanem azon keresztül a közösséget vizsgáljuk, világossá válik, hogy a táncműveltség átalakulása a paraszti közösségben bekövetkező változásokkal párhuzamosan halad, a két folyamat szoros összefüggésben áll egymással. Ha a táncműveltséget a közösségi mentalitás, identitás, gondolkodás, értékválasztás kivetüléseként, performanszként fogjuk fel, akkor alkalmassá válik a társadalmi változások modellezésére.

Példaként a társastáncok paraszti közösségekben való elterjedését említem meg, amely folyamatot a táncfolklorisztika hosszú évtizedeken keresztül a népi kultúra „leromlásaként” és pusztulásaként értelmezte. Noha elismerem e szemlélet létjogosultságát, hangsúlyoznom kell, hogy részben ez a felfogás, részben a táncfolklorisztika évtizedes hagyományai eredményezték azt a helyzetet, hogy a „hanyatló” táncműveltség kapcsolatát a táncok mögött megbúvó, átalakuló közösséggel „elfelejtették” vizsgálni. Számos kutató a társastáncok megjelenését a táncműveltség tartalmi kiüresedéseként értelmezte, minthogy a társastáncokra pusztán szórakozó funkciójú, tartalom nélküli mozgásformaként tekintettek. E nézet szerint a tradicionális kultúrában forma nem létezett tartalom nélkül, ez csak a modern kultúrák sajátja.¹⁷ Amint a tartalom eltűnt, a tánc funkciója szórakozóvá vált. Ratkó Lujza

¹⁵ Vö. Brandstetter, G. – Wulf, C. 2007: 9-13.

¹⁶ Kavecsánszki M. 2007: 129-142.; Kavecsánszki M. 2012: 71-88.

¹⁷ Ratkó L. 2010: 28.

szerint a tánc tartalma nem az aktuális funkcióból származik, hanem éppen fordítva: az egyébként is jelen lévő szimbolikus jelentésük kapcsolja őket egy-egy szokáshoz. Ugyanakkor miért ne lehetne a társastáncnak is ilyen szimbolikus jelentése? Nem tagadom, hogy a társastánc a nemesi-polgári közegben valóban szórakozó funkciót töltött be – bár aktuális társadalmi és politikai reprezentációs szerepe miatt e feltevést is árnyalnunk kell –, de ugyanez megfigyelhető a paraszti táncműveltségben is az új stílusú néptáncok esetében. Amikor azonban egy táncnyelv mozgásrendszere elhagyja eredeti közegét és egy másik társadalmi rétegnél talál befogadásra, ismét feltöltődhet tartalommal és ismét szimbólummá válhat. Főként politikai és identikus okok miatt ez megtörtént a bálókban megjelenő néptáncokkal és megtörtént fordítva is: a paraszti közösségekben elterjedő társastáncokkal is. A társastánc nagyon is rendelkezik tartalommal és szimbolikus jelentéssel, amellyel a paraszti közösség vagy annak bizonyos csoportjai és egyénei vagy azonosulni kívánnak vagy pedig elhatárolódnak akarnak tőle. A következő fejezetben részletesen lesz szó a romániai Fekete-Körös völgyében fekvő magyar nyelvszigetről, Köröstárkányról,¹⁸ amelynek közössége például maga is rendelkezett komplex, tradicionális, és még kellőképpen erős kulturális rendszerrel, amely a társastáncokra olyan divatjelenséggként tekintett, amely ugyan talán vonzó, szórakoztató és izgalmas, de veszélyt jelent a közösség etnikai identitására. A társastáncok a köröstárkányi közösség kultúrájában nem találták meg azt a funkcionális rést, amelyet betölthettek volna.

A tánc politikuma – identitásvizsgálatok a tánc kultúráján keresztül

Ahogy már többször is említettem, a táncantropológia – a táncot mint kulturális szöveget elemző táncfolklorisztikával szemben – inkább a tánc cselekményt megalkotó közösségre koncentrál, így képes a *tánc nyelvén kifejezett mondanivaló, illetőleg a tánc által keltett kollektív hatás* értelmezésére, magyarázatára. Ez a megközelítési mód magában rejti a tánc és a nemzeti-etnikai identitás kérdésének összevont vizsgálatát, ugyanakkor a hazai kutatásban az esettanulmányok e téren még meglehetősen ritkák.¹⁹ Természetesen eddig is számos olyan tudományos munka született, amely a táncot, főként egy-egy „néptáncot” a magyar nemzeti identitás szimbólumaként értelmezte és mutatta be. A tánc mint a nemzeti kultúra „tárgyasított” formája, a nemzeti (és etnikai) identitás megteremtésének és kifejezésének egyik legtökéletesebb eszköze természetesen *hordozhat politikai tartalmat, a tánc politikumának vizsgálata* pedig nem kerülte el a magyar szakemberek, néptánckutatók figyelmét sem.²⁰

Amióta a modern polgári nemzet kialakításának igénye a 18. század végétől kezdődően megjelent a politikai diskurzusban, a *néptáncot – hasonlóan a népi kultúra többi eleméhez – a nemzeti azonosságtudat egyik legreprezentatívabb szimbólumának tartják*. A táncos cselekvés politikai tartalommal való feltöltődése a zenével kísért strukturált emberi mozgások egyik legfontosabb sajátossága miatt történhet(ett) meg: *a tánc ugyanis képes kifejezni, magyarázni, értelmezni,*

¹⁸ Keményfi R. 1994.

¹⁹ Vö. Kovács N. 2010: 434-440.; Bindorffer Gy. 1997: 125-141.; Sándor I. 1999.; Hoppál M. 1989.

²⁰ Lásd pl. Major R. 1987: 25-45.; Martin Gy. 1984.; Pesovár E. 1967., Szentpál O. 1954. Vö. Balogh B. – Fülemlé Á. 2008: 43-62.

szimbolizálni, vagyis lényegében modellezni azt a mikro- (lokális) vagy mezo- (nemzeti) kultúrát, amelyben lezajlik. A táncoláson keresztül, illetve a táncalkalmon való részvétellel közösség teremődik, az ehhez a közösséghez való tartozás pedig természetesen jelenti a táncon keresztül kifejezett kulturális üzenet, tehát a tánc manifeszt vagy látens politikumának elfogadását is (így a tánccselekményben való aktív részvétel egyrészt az egyéni, másrészt pedig a kollektív identitás kifejezésére is alkalmas).²¹ Amennyiben a magyar paraszti kultúra tárgyi és szellemi elemeit a magyar nemzeti identitás kulturális bázisaként értelmezik, törvényszerű, hogy ezek fenntartása – vagyis a hagyományok ápolása – egyúttal a politikum jelentkezését is feltételezi. A 21. század hajnalán már csak revival formában jelen lévő népi táncművészet fenntartásának manifeszt funkciója, vagyis a „semleges”, „ártatlan” hagyományápolás mögött mindig ott húzódik a nemzeti (vagy etnikai) azonosságtudat képzésének, erősítésének és táncon keresztül történő reprezentálásának sokkalta inkább látens jellegű funkciója is. Hogy ez utóbbi mennyire kerül előtérbe, vagyis a tánc politikuma mennyire válik „láthatóvá”, közérthetővé, az a közösséggel szembeni politikai-társadalmi attitűdtől függ. A táncon keresztül ugyanis a közösség képes kifejezni a hatalmi viszonyok elismerését, de a tánc lehet az az ellen való tiltakozás, lázadás módja, gyakorlata is.²² A gondolatmenetet tovább folytatva, a lokális közösség képes arra, hogy performatív identitását az általa az önreprezentációra leginkább alkalmasnak tartott (saját maga, vagy a tudomány által számára) kiválogatott táncokon keresztül élje meg. A közösség táncos önreprezentációja a helyi társadalom jellegétől, illetve nemzetiségi-etnikai helyzetétől függően töltődhet fel politikummal, vagyis ölthet magára etnikai jegyeket. Ennek a folyamatnak a működési mechanizmusát az elmúlt csaknem tíz évben számos településen vizsgáltam.

A romániai fekete-Körös-völgyi magyar település, Köröstárkány (Tarcaia) táncéletét a 20. század közepéig elemeztem a kontextuális táncantropológia módszertana szerint. A táncművészet társadalmi vonatkozásaival kapcsolatban itt elsősorban a határon túlra szakadt falu etnikai sziget jellegét, illetve a hagyományőrző attitűd mögött megbúvó identitásvédelem fontosságát kell kiemelnem, amely a táncéletben is jelen volt/van. Köröstárkányban a táncokkal kapcsolatos adatközlői elbeszélésekben olyan mögöttes gondolatok húzódnak meg, amelyek a tánc etnikai vonatkozásaira utalnak: azt a magyarországi kutatásokból is jól tudjuk, hogy a „városinak” nevezett szokások megjelenését a falu idősebb lakossága mindig is egyfajta gyanúval, idegenkedéssel, olykor megvetéssel fogadta. Ez megfigyelhető volt Köröstárkány esetében is, ugyanakkor van egy lényegi különbség: a „városi” jelző több visszaemlékezésben kapcsolódott össze a „román” jelzővel is, vagyis az „idegen” szokáselem megjelenése itt nem csupán egy eltérő társadalmi réteg, hanem egy eltérő etnikum kulturális „térhódítását” jelentette – legalábbis gondolatilag, hiszen a megjelenő táncokat – ahogyan láttuk, sokszor nem is a román etnikumtól tanulták el. Minthogy Köröstárkány történelmében a magyarok és a románok közötti viszony – főképp a román irreguláris alakulatok által 1919-ben a faluban elkövetett vérengzést követően – komoly feszültségekkel volt terhelt – az egyszerű „városi” jelző máris megteremtette a lokális táncművészet etnikai alapozású politikumát. Nem elhanyagolható tény az sem, hogy a negyvenes és ötvenes években mind a falusi iskola igazgatója, mind pedig a lelkes igyekeztek mindent

²¹ Lásd Liebsch, 2001:14-22. Vö. Wulf, 2007:126-127; Wulf, 2010:4.

²² Népszerű és közismert példa erre a magyarországi táncművészet mozgalom. Lásd pl. Sándor I. 1999; Sándor I. (szerk.) 2006.; Taylor, M. N. 2008: 9-29.; összefoglalóan lásd Sebő F. (szerk.) 2007. Lásd még Balogh B. – Fülemile Á. 2008: 43-62.

megtenni annak érdekében, hogy *az új, városi táncok ne terjedhessenek el Köröstárkányban*. Retorikájukban „népi elkötelezettségükre” hivatkoznak (Dánielisz, 2000:67-71), ebben az esetben is sejthető azonban – a korábban már említett – hagyományörző szerepkör mögött megjelenő etnikai szempont. Innentől kezdve a köröstárkányi hagyományok őrzésének programja szorosán – bár többnyire kimondatlanul, csak utalások szintjén – összekapcsolódik a magyar nemzeti identitás lokális megőrzésének céljával, amelyet Köröstárkány esetében különösképpen megnehezít az etnikai sziget jelleg.

A hagyományörzés és az imént említett „*identitásvédelem*” kapcsán kell kitérni a köröstárkányi ugrós szerepére, hiszen ez a tánc jelenleg is – bár egyre kisebb mértékben – a falu egyik legfontosabb etnikai „*védjegyének*”, magyarsága szimbólumának számít. Az ugrós szerepe a köröstárkányi hagyományörző mechanizmusban nem tekinthető pusztán egy szokáselem rekonstrukciójának, ugyanis a tánc nem „visszatanítás” útján tesz szert népszerűsége a közösségben. A köröstárkányi ugróst az 1950-es évek végén a településre érkező tanítónő módszeresen kezdi el oktatni az iskolás korú gyermekeknek, vagyis lényegében a hagyományos táncélet felszámolódását követően azonnal. *A köröstárkányi ugrós tehát hagyományos táncból szinte azonnal hagyományörző táncává válik*. A fiatalokból álló táncsoport a romániai országos fesztiválokon, bemutatókon való részvétellel évtizedek alatt teremt meg a köröstárkányi ugrós hírnevét és ezzel párhuzamosan, szinte észrevétlenül tölti fel azt etnikai tartalommal. A köröstárkányi ugrós ezen idő alatt a performatív etnikai identitás eszközevé válik, amely a táncos produkció mellett a hagyományos köröstárkányi viselet (Györffy, 1912:1-24) bemutatására is alkalmat ad, ezzel erősítve fel az identikus jegyeket. *A táncprodukciók, magának a táncsoportnak a létezése lehetőséget ad az etnikus identitástudat erősítésére, ekképpen komoly szocializációs szerepet tölt be a közösségben*. A köröstárkányi ugrós (a viselettel együtt) mára az *etnikai identitásperformasz legjelentősebb eszköze, a köröstárkányi magyar nemzeti identitás szimbóluma*, amely a romániai környezetben a magyar etnikai identitás képzésének, kialakításának, reprezentálásának és fenntartásának egyik legfontosabb lehetősége.

Összefoglalás

A magyarországi táncantropológia fiatal tudományként egyrészt az önálló diszciplínaként való elismeréséért, másrészt saját módszertani kánonjának meghatározásáért küzd. Az elmúlt csaknem tíz év táncantropológiai módszerüként jellemzett kutatásai olyan interdiszciplináris megközelítést jelentettek, amelyek a táncos mozgás elemzését társadalomtudományi, szociológiai, pszichológiai, történeti, táncfolklorisztikai szempontokkal egészítették ki. A magyarországi táncantropológia az angolszász antropológiai módszert ötvözi az évszázados hagyományokkal rendelkező magyar táncfolklorisztikával és így olyan új társadalomtudományi paradigmává válik, amely alkalmas a lokális közösségek kulturális identitásának komplex vizsgálatára. A tánc mint adott társadalmi státuszcsoporthoz kötődő kulturális produktum nemzeti és politikai ideológiák, törekvések kifejezője lehet: A tánc szórakoztató jellege miatti látszólagos ártalmatlanságában a politika eszményeit, a nemzeti-etnikai identitás nem tudatosult elemeit szuggesztív módon terjesztheti. A magyarországi táncfolklorisztikai, antropológiai kutatások érdeklődési körében mindeddig nem kapott hangsúlyos

szerepet a tánc etnikai vonatkozásainak vizsgálata. A magyar tánctudományban a 21. század elején megjelenő antropológiai szemlélet ugyanakkor lehetőséget kínálhat – többek között – az etnicitás problémakörével való összekapcsolódásra.

Felhasznált irodalom

- BALOGH Balázs, & FÜLEMILE Ágnes (2008). Cultural alternatives, youth and grassroots resistance in socialist Hungary – The folk dance and music revival. *Hungarian Studies*, 22 (1-2), 43-62.
- BINDORFFER Györgyi (1997). Nyelvében él az etnikum? Identitás, nyelvi és kulturális reprezentáció egy magyarországi sváb faluban. *Szociológiai Szemle*, 7 (2), 125-141.
- BRANDSTETTER, Gabriele, & WULF, Christoph (2007). Einleitung. Tanz als Anthropologie. Einbildungskraft, Subjektivität? Kreativität. In Brandstetter, Gabriele, & Wulf, Christoph (Hrsg.): *Tanz als Anthropologie* (pp. 9-13). München: Wilhelm Fink Verlag.
- DÁNIELISZ Endre (2000). A Fekete-Körös völgyi magyarság. *Honismeret*, 28 (6), 67-71.
- DELGADO, Ángel Acuña (2005). Dance as an Analytic Model for Social and Cultural Interpretation: a Case Study. In Dunin, E. I., von Bibra Wharton, A, & Felföldi L. (Eds): *Dance and Society. Dancer as a cultural performer. Bibliotheca Traditionis Europae* (pp. 65-71). Vol. 5. Budapest: Akadémiai; European Folklore Institute.
- ELBERFELD, Rolf (2007) Bewegungskulturen und multimoderne Tanzentwicklung. In Brandstetter, Gabriele, & Wulf, Christoph (Hrsg.): *Tanz als Anthropologie* (pp. 218-229). München: Wilhelm Fink Verlag.
- FELFÖLDI László (2005). Considerations and Problems in Performer-Centered Folk Dance Research. In Dunin, E. I., von Bibra Wharton, A, & Felföldi L. (Eds): *Dance and Society. Dancer as a cultural performer. Bibliotheca Traditionis Europae* (pp. 24-32). Vol. 5. Budapest: Akadémiai; European Folklore Institute.
- FELFÖLDI László (é.n.). Néptánckutatás. Tudománytörténeti helyzetelemzés. Budapest: MTA Zenetudományi Intézet. Forrás: <http://www.zti.hu/tanc/tanckutatas.htm> [2013.11.20.]
- GYÖRFFY István (1912). Fekete-Körös völgyi magyarság viselete. *Néprajzi Értesítő*, 13.
- HOFER Tamás (2009). Amerikai antropológusok és hazai néprajzkutatók közép-európai falukban. Összehasonlító jegyzetek két tudományág szakmai személyiségéről. In Hofer Tamás: *Antropológia és/vagy néprajz. Tanulmányok két kutatási terület vitatott határvidékéről* (pp. 119-132). Budapest: L'Harmattan.
- HOPPÁL Mihály (1989). Etnikus jelképek: hagyományörzés egy zempléni és egy amerikai magyar közösségben. In: Hoppál Mihály (szerk.): *Folklor Archivum 18*. Budapest: MTA Néprajzi Kutatócsoport.
- KAROB, Sabine, & WELZIN, Leonore (2001). Tanzen im eigenen Saft. In Karob, S., & Welzin, L. (Hrsg.): *Tanz – Politik – Identität*. Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für Tanzforschung (pp. 1-9). Münster; Hamburg; London: Lit Verlag.
- KAVECSÁNSZKI Máté (2007). Társastáncok a magyar paraszti közösségben a 19-20. században. In Kiri E., Kovács E., & Szilágyi J. (szerk.): *Notitiae Iuvenum. Tanulmányok Ujváry Zoltán 75. születésnapjának tiszteletére* (pp. 129-142). Debrecen: Debreceni Egyetem. Bölcsészettudományi Kar. Hallgatói Önkormányzat.
- KAVECSÁNSZKI Máté (2012). A társastáncok és a néptáncok egymásra hatásának kutatási programja. In: Kavecsánszki M., & Szászfalvi M. (szerk.): *Tanulmányok Ujváry Zoltán 80. születésnapja alkalmából. Notitiae Iuvenum II.* (pp. 71-88). Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék.
- KEMÉNYFI Róbert (1994). Etno-kulturgeográfiai vizsgálatok két magyar-román faluban. In *Folklor és Etnográfia 84*. Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék.
- KOVÁCS Nóra (2010). A csárdás és a kóló: Az etnicitásról táncantropológiai megközelítésben. In Feischmidt Margit (szerk.): *Etnicitás. Különbőségteremtő társadalom* (pp. 431-441). Budapest: Gondolat; MTA Kisebbségkutató Intézet.

- KURATH, Prokosch Gertrude (1986). Kőrkep a táncetnológiáról. In Pesovár Ernő (szerk.): *Táncetnológia* (pp. 5-48). Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége.
- LIEBSCH, Katharina (2001). Identität – Bewegung – Tanz. Theoretische Reflexionen zum Begriff der Identität. In Karoß, S., & Welzin, L. (Hrsg.): *Tanz – Politik – Identität. Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für Tanzforschung* (pp. 11-24). Münster; Hamburg; London: Lit Verlag.
- MAJOR Rita (1987). Romantika és nemzeti tánc történet (1833-1848). In *Tánc tudományi Tanulmányok* (pp. 25-45). Budapest: Magyar Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozata.
- MARTIN György (1979). *A magyar körtánc és európai rokonsága*. Budapest: Akadémiai.
- MARTIN György (1984). Népi tánc hagyomány és nemzeti tánc típusok Kelet-Közép-Európában, a XVI-XIX. században. *Ethnographia*, 95 (3), 353-361.
- MARTIN György (1995). *Magyar tánc típusok és tánc dialektusok*. Budapest: Planétás.
- MORVAY Péter (1966). A tánc kutatás lehetőségeiről. *Tánc művészeti Értesítő*, (1), 111-115.
- NÉMETH András (2009). Az emberi test mint a kommunikáció médiuma. A testhasználat és a performativitás pedagógiai, történeti, antropológiai vázlatok. In NÉMETH A., MAJOR R., MIZERÁK K., & TÓVAY NAGY P. (szerk.): *Hagyomány és újítás a tánc művészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban. Tudományos konferencia a Magyar Táncművészeti Főiskolán 2007. november 9-10.* (pp. 124-136). Budapest: Planétás.
- PESOVÁR Ernő (1967). Európai tánc kultúra, nemzeti tánc kultúrák. *Tánc művészeti Értesítő*, (2), 8-10.
- RATKÓ Lujza (2010). A néptánc kutatás hagyományos és új útjai a XXI. században. In Felföldi L., & Müller A. (szerk.): *Hagyomány és korszerűség a néptánc kutatásban. Pesovár Ernő emlékezete* (pp. 23-36). Budapest: MTA Zenetudományi Intézete.
- SCHLESIER, Renate (2007). Kulturelle Artefakte in Bewegung. Zur Geschichte der Anthropologie des Tanzes. In Brandstetter, G., & Wulf, C. (Hrsg.): *Tanz als Anthropologie* (pp. 132-145). München: Wilhelm Fink Verlag.
- SÁNDOR Ildikó (szerk.) (1999). *Csángó tánc ház – kisebbségi kultúra – identitás*. http://moldvahon.hu/irasok/74/csango_tanchaz_kisebbségi_kultura_identitas [2013.11.20.]
- SÁNDOR Ildikó (szerk.) (2006). *A betonon is kinő a fű. Tanulmányok a tánc házmozgalomról*. Budapest: Hagyományok Háza.
- SEBŐ Ferenc (szerk.) (2007). *A tánc ház sajtója. Válogatás a korai évekből, 1968-1992*. Budapest: Hagyományok Háza.
- SZENTPÁL Olga (1954). *A csárdás. A magyar nemzeti társastánc a 19. század első felében*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- TAYLOR, Mary N. (2008). Does folk dancing make Hungarians? Tánc ház, folk dance as mother tongue, and folk national cultivation. *Hungarian Studies*, 22 (1-2), 9-29.
- WULF, Christoph (2007). Anthropologische Dimensionen des Tanzes. In Brandstetter, G., & Wulf, C. (Hrsg.): *Tanz als Anthropologie* (pp. 121-131). München: Wilhelm Fink Verlag.
- WULF, Christoph (2010). A tánc antropológiai dimenziói. Részletek. *Debreceni Disputa*, 8 (5), 4-7.